

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
КАФЕДРА ІСТОРІЇ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ ТА СЕРЕДНІХ ВІКІВ
ОДЕСЬКИЙ АРХЕОЛОГІЧНИЙ МУЗЕЙ НАН УКРАЇНИ
ГРЕЦЬКИЙ ФОНД КУЛЬТУРИ (ОДЕСА)

СТАРОДАВНЄ ПРИЧОРНОМОР'Я

Випуск XII

ОДЕСА
ОНУ
2018

УДК 94(100)“-04/17”(08)

C773

Рекомендовано до друку Вченою радою
факультету історії та філософії
ОНУ імені І. І. Мечникова.
Протокол № 1 від 24 січня 2018 р.

Рецензенти:

- І. В. Бруяко** – д.і.н., директор Одеського археологічного музею НАНУ;
О. А. Довгополова – д.філос.н., професор кафедри філософії та методології пізнання
ОНУ імені І. І. Мечникова.

Редакційна колегія:

- І. В. Немченко** – к.і.н., зав. кафедри історії стародавнього світу та середніх віків
ОНУ імені І. І. Мечникова, головний редактор;
О. Б. Дьомін – д.і.н., зав. кафедри нової та новітньої історії ОНУ імені І. І. Мечникова;
О. М. Дзиговський – д.і.н., професор кафедри археології та етнології України
ОНУ імені І. І. Мечникова;
Т. О. Ізбаш-Гоцкан – к.і.н., доцент кафедри історії стародавнього світу та середніх віків
ОНУ імені І. І. Мечникова;
В. Г. Кушнір – д.і.н., декан факультету історії та філософії ОНУ імені І. І. Мечникова;
О. М. Лугувий – к.і.н., доцент кафедри історії стародавнього світу та середніх віків
ОНУ імені І. І. Мечникова, зам. головного редактора;
С. А. Булатович – к.і.н., доцент;
С. Б. Охотніков – к.і.н., зам. директора Одеського археологічного музею НАНУ;
М. Д. Руссев – доктор хабілітат історії, професор Вищої антропологічної школи
(Кишинів, Молдова);
О. В. Смигтина – д.і.н., зав. кафедри археології та етнології України
ОНУ імені І. І. Мечникова;
С. Б. Сорочан – д.і.н., зав. кафедри історії стародавнього світу та середніх віків
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Стародавнє Причорномор'я. Випуск XII / Голов. ред. І. В. Немченко. –
C773 Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2018. –
632 с.

ISBN 978-617-689-251-9

*Збірка «Стародавнє Причорномор'я» складена на основі матеріалів
XII читань пам'яті професора П. Й. Каршиковського, міжнародної
конференції, яка відбулась в ОНУ імені І. І. Мечникова 12-13 березня 2018 р.
Випуск містить статті з проблем нумізматики, історії та археології
Північного Причорномор'я, античної та середньовічної історії,
візантинознавства, історії Європи раннього модерного часу, історіографії
тощо. I–X випуски збірки виходили під назвою «Древнее Причерноморье».*

УДК 94(100)“-04/17”(08)

ISBN 978-617-689-251-9

© Колектив авторів, 2018
© Одеський національний
університет імені І. І. Мечникова, 2018

ХОРА ОЛЬВІЇ – ІСТОРИКО-АРХЕОЛОГІЧНИЙ РЕЛІКТ ДАВНЬОГРЕЦЬКОЇ КОЛОНІЗАЦІЙНОЇ ЕПОХИ У НИЖНЬОМУ ПОБУЖЖІ

Архаїчний період в античній історії Північного Причорномор'я на сучасному рівні наукових знань хоч і вже добре досліджений, але водночас він і пов'язаний з низкою досить мало розроблених і дискусійних проблем, що стосуються насамперед його початку. Як відомо, це був один з останніх етапів Великої Грецької колонізації, коли переважно протягом VI ст. до н.е. численні партії переселенців, іонійських греків з Малої Азії, заселили майже всі понтійські прибережні землі (у т.ч. і нашу Надчорноморщину), де заснували низку поселісів з належними до них сільськими поселеннями.

Сукупність цих поселень, об'єднаних територіально, економічно та політично утворювала спеціальну аграрну територію – *хору*¹, що була складовою і невід'ємною частиною кожного повноцінного грецького поліса і слугувала, за великим рахунком, однією з найважливіших умов його існування та розвитку. Комплекс питань, пов'язаних з наявністю у античних держав Північного Причорномор'я вже у ранній період власних аграрних територій, тобто хори, стоїть у нерозривному ряду з вивченням проблем їх заснування, формування та становлення, починаючи з колонізаційної доби.

Процес грецької колонізації Північно-Західного Причорномор'я розпочався у другій половині VII ст. до н.е. з регіону Нижнього Побужжя, де під супроводом Мілету були засновані спочатку емпорій Борисфен (поселення на сучасному острові Березань), а згодом – політико-адміністративний центр апойкії – Ольвія на правому березі Гіпанісу². Практично синхронно з її виникненням у другій чверті VI ст. до н.е.³ було покладено початок інтенсивному багатоплановому, у першу чергу – землеробському – освоєнню території від Березанського лиману до Нижнього Подніпров'я⁴. Завдячуючи уточненню хронології архаїчних поселень Нижнього Побужжя можна вважати встановленим, що вслід за заснуванням Ольвії її хора в регіоні була повністю заселена і освоєна, внаслідок чого Ольвійська держава набула всіх необхідних елементів колоніального полісу⁵.

Заснування і становлення грецького поліса і його хори в Нижньому Побужжі проходило цілеспрямовано та організовано і відповідало основним вимогам грецької колонізаційної практики.

Поселенська, комунікативна та господарська структура колоніальної аграрної території Ольвійського полісу знаходить собі

прямі аналогії в принципах організації життєзабезпечення апойкій та влаштування їх сільських округ в інших частинах античного світу, що були охоплені Великою Грецькою колонізацією⁶. У першу чергу, це стосується як близьких розмірів окремого ойкосу (від 0,2 до 0,5 га) на хорі Ольвії і в сільських округах міст метрополій⁷, так і подібності їх поселенських структур загалом⁸. Єдність культурно-історичних та етнокультурних традицій міста (Ольвії), нижньобузької колоніальної хори та хори метрополії простежується в загальних принципах організації простору нижньобузької апойкії, а саме – в наявності аналогічних типів жител та поселень (у тому числі спеціалізованого та службового характеру), їх площі, кількості домогосподарств, номенклатурних складових, житлово-господарчих комплексів, їх метричної основи, прийомах домобудівництва⁹, елементах благоустрою¹⁰ і т. ін.

У цілому аналогічний з метрополією характер (тобто античний грецький) мала і матеріальна та духовна культура Ольвії та її хори цієї доби¹¹, зокрема – особливості господарсько-побутового устрою, речовий інвентар (у т. ч. склад керамічного комплексу), релігійні уявлення, естетичні канони, писемність і мова, поховальний обряд та ін. Усі ці ознаки культури, релігії та побуту нижньобузьких колоністів не мали принципових відмінностей від метрополій¹². Як і в метрополії, біля стаціонарних поселень хори обов'язково розташовувались сільські некрополі¹³. Зі всіма регіонами хори Ольвія була пов'язана розгалуженою сіткою сухопутних доріг та водних шляхів¹⁴.

Так само як і в інших грецьких полісах, сільськогосподарська територія Ольвійської держави була розмежована на земельні наділи (клери) для її громадян, площею у середньому 1,05 га¹⁵. Загальний же аграрний кадастр полісу складав від 290 до 390 кв. км¹⁶.

На кордонах хори Ольвії згідно з колонізаційною практикою Середземномор'я була розташована система спеціальних прикордонних святилищ, що асоціювалась як символ суверенітету та сакрального захисту апойкії та всіх її громадян¹⁷. Так само як і в метрополії, кордони хори Ольвії (і поліса загалом) – 50 км із заходу на схід та 45 км із півдня на північ – починаючи з колонізаційної доби залишалися незмінними впродовж всієї її історії. Не дивлячись на кількісну різницю між поселеннями архаїчного, класико-елліністичного та римського часу, вони постійно розміщувались у вказаних межах Нижнього Побужжя, що дає підстави вважати цей регіон споконвічною територією ольвійської хори і поліса загалом¹⁸.

У цілому і в деталях хору Ольвії Понтійської архаїчного часу (що включає до себе 107 поселень різних типів) можна вважати

яскравим і рідкісним прикладом організації сільської території мілетсько-іонійського колоніального полісу¹⁹ і на повних підставах кваліфікувати як класичну пам'ятку доби Великої Грецької колонізації у Північному Причорномор'ї. Приклад Ольвії демонструє життєздатність моделі античного сільського розселення на хорі і просторового розвитку поліса²⁰, свідомо запрограмованої його засновниками на декілька поколінь уперед на ґрунті теоретичних засад і практичного досвіду колоніального руху у Середземномор'ї, а також з урахуванням специфіки місцевих умов.

Саме завдяки створенню хори – первинної основної бази для економічного самозабезпечення і полісної автономії, греки в архаїчний період затвердилися у Нижньому Побужжі майже на тисячу років, а заснований ними поліс – Ольвія – зберігав за собою полісну територію попри катаклізми, які він час від часу переживав, впритул до кінця свого існування.

Виходячи з цього, а також враховуючи стан збереженості та дослідженості античних сільських поселень регіону, слід зазначити, що хора Ольвії VI–V ст. до н.е. (а за великим рахунком, і пам'ятки сільської округи всіх періодів існування античного полісу у Нижньому Побужжі) є у сукупності унікальним історико-археологічним комплексом не тільки для Північного Причорномор'я, але і для всього Понтійсько-Середземноморського ареалу античної культури взагалі²¹.

Можна сказати, що хора іонійської апоїкії у Нижньому Побужжі – це своєрідний *релікт* колонізаційної епохи, який, не дивлячись на руйнування і втрати природного (абразія берегів, зміна водного режиму) та особливо штучного (сучасне господарювання, грабіжницьке свавілля) характеру, дивом зберігся до нашого часу. Цей релікт, безумовно, заслуговує на якісне продовження тих планомірних і комплексних досліджень, що були здійснені у сільській окрузі Ольвії у 70-ті – в середині 90-х рр. ХХ ст.²² Крім того, ольвійська хора, як важливий і непересічний науковий об'єкт археологічної спадщини Півдня України, може бути задіяна і як потужний історико-культурний ресурс у розробці та втіленні у життя різноманітних музеєфікаційних, науково-популяризаторських, історико-краєзнавчих, працевиховних, рекреаційно-туристичних та інших перевірених попереднім досвідом або нових експериментальних сучасних програм.

Хора Ольвійського полісу як визначна і, можна сказати, – еталонна²³ пам'ятка доби Великої Грецької колонізації ще не оцінена сповна ані вузьким науковим, ані широким громадським загалом. Насправді ж, її потенційні наукові та науково-пізнавальні можливості, на наш погляд, величезні і заслуговують на їх гідне і якісне

використання і постійну увагу нового покоління українських археологів-антикознавців.

¹Лапін В. В. Хора Ольвії // Археологія УРСР. Т. II. К., 1971. С. 306; Крыжицкий С. Д., Буйских С. Б., Бураков А. В., Отрешко В. М. Сельская округа Ольвии. К., 1989. С. 3-5; Буйских С. Б. Хора Ольвійського поліса (до історії наукової розробки проблеми) // Археологія. 2007. № 1. С. 73-74.

² Буйських С. Б. Ольвія і Березань в контексті заснування іонійського колоніального полісу // МВ. №12. Запоріжжя, 2012. С. 53-63.

³ Русяева А. С. К вопросу об основании ионийцами Ольвии // ВДИ. 1998. № 1. С. 164.

⁴ Буйских С. Б. Хора колониального поліса в Нижнем Побужье: от архаики к эллинизму // ССПК. Вып. 15. Запоріжжя, 2009. С. 225-226; Буйских С. Б., Отрешко В. М. Основные этапы развития сельской округи Ольвии доримского времени // Ольвийские древности. К., 2009. С. 138, 142.

⁵ Буйских С. Б., Буйских А. В. К хронологии архаических поселений хоры Ольвии Понтийской // БИ. Вып. XXIV. 210. С. 27-29.

⁶ Буйських С. Б. До проблеми заснування та становлення Ольвійського полісу // ДП. Вып. IX. 2011. С. 58-59.

⁷ Буйских С. Б. Ойкос греческой хоры в Нижнем Побужье VI-V вв. до н.э. // БЧ. Вып. VII. Керчь, 2006. С. 29-31.

⁸ Буйских С. Б. О раннеантичных поселенческих структурах в Нижнем Побужье // Социально-экономическое развитие древних обществ и археология. М., 1987. С. 30-36.

⁹ Буйских С. Б. Некоторые аспекты греческого колониального домостроительства в Нижнем Побужье // МВ. Запоріжжя, 2013. № 13. С. 62-75.

¹⁰ Буйских С. Б. Элементы благоустройства на архаических поселениях Нижнего Побужья // БЧ. Вып. XIII. Керчь, 2012. С. 53-59.

¹¹ Буйских С. Б. Хора колониального поліса... С. 227, 236.

¹² Отрешко В. М. Ольвийская хора VI-V вв. до н.э. Автореферат дисс. канд. ист. наук. К., 1990. С. 12

¹³ Снытко И. А., Липавский С. А. Античные сельские некрополи VI-V вв. до н.э. в Нижнем Побужье // ДП. 1990. С. 134-141; Снитко І. О. Давньогрецькі некрополі хори Ольвії VI-III ст. до н.е. К., 2015. С. 29 сл.

¹⁴ Буйских С. Б. Хора колониального поліса... С. 236.

¹⁵ Иевлев М. М. Система землеустройства ольвийской сельской округи // Ольвія та античний світ. К., 2001. С. 62-63.

¹⁶ Буйских С. Б. Хора колониального поліса... С. 235-236.

¹⁷ Буйських С. Б. Святилища *extra-urban* епохи грецької колонізації Нижнього Побужья // Археологія. 2004. № 3. С. 3-14; Буйских С. Б. Греческие святилища Нижнего Побужья как сакрально-территориальный символ колонизации региона // БЧ. Вып. VIII. Керчь. 2007. С. 42-45; Буйских С. Б. Сакральная структура Ольвийского поліса в архаическую эпоху // ССПУ. Т. XVI. Запоріжжя, 2012. С. 168-183; Буйских С. Б. Мифо-географическое

пространство Ольвийского полиса VI-V вв. до н.э. // ДП. Вып. X. 2013. С. 94-99.

¹⁸ Крыжицкий С. Д., Буйских С. Б., Отрешко В. М. Античные поселения Нижнего Побужья (археологическая карта). К., 1990. С. 121; Буйских С. Б. Хора колониального полиса... С. 239; Буйских С. Б., Отрешко В. М. Основные этапы... С. 143.

¹⁹ Буйских С. Б. До проблемы заснування... С. 59.

²⁰ Рубан В. В. Основные этапы пространственного развития Ольвийского полиса (догетское время). Автор. дисс. канд. ист. наук. К., 1988. С. 20-21.

²¹ Курганская Е. Ю. Современные проблемы и перспективы охраны сельской округи Ольвии // Проблемы истории и археологии Украины. Харьков, 2008. С. 39.

²² Крыжицкий С. Д. и др. Сельская округа Ольвии... С. 7-8; Крыжицкий С. Д. и др. Античные поселения... С. 6-7; Гребенников В.Б. Історія вивчення пам'ятників археології у Миколаївській області (кінець XVIII-XX ст). Миколаїв. 2010. С. 19, 49, 60-61, 81-82, 100-101.

²³ Буйских С.Б. Архаїчна хора Ольвії Понтійської як еталонна пам'ятка доби Великої Грецької колонізації // Историко-культурное наследие Причерноморья. Тез. докл. конф. Ялта, 2011. С. 15-16.

С. А. Булатович (Одесса, Украина)

ИЗ ИСТОРИИ ИЗУЧЕНИЯ АНТИЧНОГО НИКОНИЯ

Поводом к написанию данной заметки послужило отмечавшееся в 2017 г. 60-летие раскопок античного Никония¹.

Впервые раскопки памятника, получившего тогда название Роксоланского городища, начал в 1957 г. М. С. Сеницын². В 1966 г. вышел в свет очередной пятый том «Материалов по археологии Северного Причерноморья», основное место в котором было уделено результатам исследования этого памятника. Среди авторов, принявших участие в сборнике, был П. О. Карышковский, выступивший со статьей, занимающей особое место в историографии Никония³. С этого времени Никоний вошел в круг научных интересов ученого. Однако эта сфера исследовательской деятельности П. О. Карышковского не нашла должного освещения в научной литературе и ограничивается, как правило, упоминанием, в лучшем случае – краткой оценкой его роли «в установлении точной локализации античного Никония» на месте поселения у современного с. Роксоланы⁴.

<i>Немченко І. В.</i> До 55-ліття кафедри історії стародавнього світу та середніх віків Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.....	5
<i>Избаиш-Гоцкан Т. А.</i> Антиковедение на кафедре истории древнего мира и средних веков.....	16
<i>Чепіженко В. В.</i> Розвиток медієвістики на кафедрі історії стародавнього світу та середніх віків ОНУ (до 2000 р. – ОДУ) імені І. І. Мечникова.....	23
<i>Агульников С. М.</i> Планировка и топография могильников белозерской культуры в Нижнем Подунавье.....	39
<i>Алексеев В. П., Лобода П. Г.</i> Редкие и неизданные варианты монет античных городов Северного Причерноморья.....	44
<i>Андрух С. И., Тоцев Г. Н.</i> Сорокина Балка – новый памятник археологии в Нижнем Поднепровье.....	50
<i>Боднарюк Б. М.</i> Західноєвропейський премілленаризм XVII ст.: відродження апокаліптичних настроїв та віри у земне царство Христа на тлі Тридцятирічної війни й англійської пуританської революції.....	52
<i>Бойко-Гагарин А. С., Корпусова И. В., Янов Д. М.</i> Некоторые особенности обращения османских юзлуков на территории княжества Валахия в 1810-1811 гг.....	57
<i>Бондаренко Д. В., Смирнов О. І.</i> Археологічні дослідження зольника № 2 Вікторівського святилища в 2017 р.....	70
<i>Буйських С. Б.</i> Хора Ольвії – історико-археологічний релікт давньогрецької колонізаційної епохи у Нижньому Побужжі.....	78
<i>Булатович С. А.</i> Из истории изучения античного Никония.....	82
<i>Бурдо Н. Б.</i> Антропоморфна пластика усатівської культури.....	87
<i>Бьяджи П.</i> Малоизвестные материалы к хронологии грота Буран-Кая III (Украина).....	97
<i>Вар`ян О. О.</i> Ставлення до дитинства в Афіньському полісі архаїчного та класичного періодів.....	102
<i>Вертієнко Г. В.</i> До питання про метал в Авесті.....	108

<i>Відейко М. Ю.</i> Сакральні будівлі Центральної та Південно-Східної Європи у V тис. до н.е.....	117
<i>Вус О. В.</i> Кастеллум Сиваг-Кермен – погранична крепость Византиї в Юго-Западной Таврике.....	123
<i>Главенчук А. В.</i> Новые данные о пигментных охрах из раскопок Анетовки 2.....	131
<i>Горбаненко С. А.</i> Перші цілеспрямовані палеоетноботанічні розшуки на Більському городищі.....	138
<i>Грабовская О. В.</i> Історичні обставини початку використання цегли у Вінниці.....	146
<i>Гребцова И. С.</i> Сюжеты античной истории и мифологии в творчестве европейских художников XVIII – первой половины XIX ст.....	153
<i>Гулюк Є.</i> Зміни статусу історії та структури історичного знання в освітній системі єзуїтів у середині XVIII ст.....	160
<i>Гуменний В. Л.</i> Військові гарнізони на території Близького Сходу і парфянські кампанії Риму у II – на початку III ст.н.е (за епіграфічними джерелами).....	166
<i>Дёмин О. Б.</i> Собрание наследства: медиевистика в современной Украине (1992–2016 гг.).....	171
<i>Демченко О. В.</i> Просторова організація поселень пізнього мезоліту – раннього неоліту в районі Дніпровських порогів.....	178
<i>Дергачева Л. В.</i> Клад средневековых молдавских монет XIV века, найденный на территории республики Молдова.....	185
<i>Димидюк Д. А.</i> Фортифікації та облогова техніка Багратидської Вірменії кінця IX – середини XI ст. (на основі писемних джерел).....	191
<i>Добролюбский А. О.</i> Остатки и следы Джинестры на одесских берегах.....	199
<i>Домановська М. Є.</i> Філологічний вектор розвитку візантиністики у Харківському університеті (середина XIX – початок XX ст.).....	208

<i>Домановский А. Н.</i> К вопросу о нарушителе арабо-византийского договора 689 г.....	214
<i>Diaconu V., Gafincu A.</i> Multidisciplinary research dedicated to the Late Bronze age from the space between the Carpathians and Prut (Romania).....	220
<i>Дятлов В. О.</i> Герцогиня Здена Саксонська та її син Георг. Виховання християнського князя.....	227
<i>Заплетнюк О. А.</i> Роль фараона Ехнатона у культурі Атона за текстами прикордонних стел «раннього проголошення».....	234
<i>Зелинский А. Л.</i> К вопросу о назначении так называемых перстней «птолемеевского типа».....	241
<i>Иванова С. В.</i> Обмен и торговля в древних обществах.....	247
<i>Івченко О. С.</i> Джон Спелмен та Філіп Хантон: два погляди на королівську владу.....	254
<i>Kamadadze K.</i> Porcelain from Gonio fort.....	261
Клюшинцев В. Н. <i>Гребенников В. Б.</i> К вопросу о развитии металлургии и металлообработки в эпоху бронзы в Нижнем Побужье.....	269
<i>Ковальський Л. С., Голдаєв С. Г.</i> Заповнюючи прогалини на карті енеоліту степової Одещини: пізньотрипільська випадкова знахідка з долини ріки Кучурган.....	276
<i>Ковбасюк С.</i> «Коли запитають вас ваші сини...»: іконографічні новачі у «Песаху» Хейбрехта Бейкелара 1563 р. та реформаційний дискурс.....	283
<i>Колесниченко А. Н.</i> Стекланные сосуды закрытых форм VI-I вв. до н.э. в сакральных контекстах Средиземноморья и Северного Понта.....	291
<i>Красножон А. В.</i> Два документа 1593 г. о ремонтных работах в Хаджибее.....	298
<i>Крижанівський А. Л.</i> Метрологічні показники монет львівського монетного двору XIV-XV ст.....	304
<i>Левченко В. В.</i> Мифы и реалии биографии профессора А. Г. Готалова-Готлиба (1866–1960).....	312

<i>Лиман С. И.</i> Французская средневековая история и историография в творчестве профессора Харьковского университета М. Н. Петрова (1826-1887).....	320
<i>Лобанова М. А., Нестеренко О. В.</i> Нова пам'ятка катакомбної культури в Одеській області.....	327
<i>Луговий О.М.</i> Візантійські послы у Снятині 1415 року.....	332
<i>Мельников О.Н.</i> Серебряный статер Гигиэнонта в монетном деле и в нумизматике Боспора.....	339
<i>Mielczarek M.</i> From the history of archaeology in Odessa. Józef Czaki (1857-1936), a forgotten collector of antiquities.....	349
<i>Моисеенко Н. С.</i> Сребреники Святополка: итоги тысячелетия.....	353
<i>Мызгин К. В., Филатов Д. А.</i> Находки ауреусов зурпаторов III века на территории Украины.....	354
<i>Николаев Н. И.</i> Кто был советником царя Скилура в Неаполе Скифском?.....	368
<i>Одрін О. В.</i> Північнопонтійська торгівля зерном: друге життя давніх концепцій.....	375
<i>Отрешко В. М.</i> О тенденциях развития археологии.....	381
<i>Охотников С. Б.</i> Сотрудничество ученых Одессы и Польши в изучении археологии и древней истории Северного Причерноморья.....	384
<i>Охріменко О. С.</i> Уривок невменної нотації з оправи рукопису «Miscellae quodlibeticae pro IWM».....	392
<i>Папанова В. А., Зиновьева Т. А.</i> Склеп с росписью на некрополе Ольвии: проблема фиксации и интерпретации памятника.....	396
<i>Пересунчак О. С.</i> Нові пам'ятки археології в басейні р. Могилянка.....	408
<i>Пилипчук Я. В.</i> История Золотой Орды в хронике Ульриха Рихенталя.....	413
<i>Пиструил И. В.</i> Изделия с резцовым сколом на эппалеолитических памятниках Северо-Западного Причерноморья (некоторые предварительные выводы).....	416
<i>Плешивенко А. Г.</i> Забытые раритеты.....	422

<i>Подрез Ю. В.</i> Дипломатична діяльність уряду П. Орлика щодо Франції та Османської імперії в 1710 році.....	430
<i>Полищук Л. Ю., Кіосак Д. В.</i> Нові матеріали до історії археологічного вивчення Південного Побужжя.....	436
<i>Попова Т. Н.</i> В. Э. Крусман: епоха и наука под скальпелем историка.....	446
<i>Попович С., Чобану И.</i> Раскопки кургана № 8, у с. Александру Иоан Куза (Кагульский р-н, республика Молдова).....	453
<i>Прохорова А. Ю.</i> Французька політика Англії під час північного повстання 1569 р.....	457
<i>Руссев Н. Д.</i> Белгородский мученик Иоанн Новый и религиозная жизнь Молдавии начала XV в.....	463
<i>Рябцева С. С.</i> О некоторых специфических чертах головных уборов населения балканского региона в X–XIV вв.....	470
<i>Савельева Е. С.</i> Терракотная статуэтка римского воина из Картала...	481
<i>Самойлова Т. Л.</i> Контакты Родоса и Тиры в эллинистическое время по данным керамической эпитафии.....	485
<i>Секерська О. П.</i> Тваринництво та полювання в господарстві населення античного часу межиріччя Дунаю та Південного Бугу.....	487
<i>Сминтина О. В.</i> Екологічна історія дописемної доби: актуальні питання сучасних досліджень.....	494
<i>Снитко І. О., Гаркуша Н. М., Снитко О. В.</i> Про історію однієї лапідарної пам'ятки, знайденої біля Ольвії.....	500
<i>Снитко И. А.</i> Проблемы архитектурной идентификации фрагментарно исследованных архитектурно-археологических памятников.....	505
<i>Сурду В. В.</i> Особенности погребальных сооружений ямной культуры Карпато-Поднестровья.....	512
<i>Тарасенко Н. А.</i> Фрагменты древнеегипетской Книги мертвых в Украине.....	517
<i>Тоцький П. М.</i> Становий статус церкви в королівській Франції напередодні Революції.....	524
<i>Тоцев А. Г.</i> Крымско-русские торговые отношения в XV в.....	531

<i>Туровский Е. Я.</i> Государственное устройство античного Херсонеса.....	534
<i>Федченко С. Е.</i> Функції та місце сексуальності у римському зображальному мистецтві.....	539
<i>Фомин М. В.</i> Трансформация обряда крещения и ее отражение в архитектуре Херсонеса-Херсона.....	547
<i>Khalvashi M., Aslanishvili L., Kakhidze E.</i> Garrisons on the edge of Imperium Romanum.....	553
<i>Харламова А. О.</i> Результати картографування середньовічних кам'яних статуй в басейні середньої течії Сіверського Дінця.....	558
<i>Хахеу В.</i> К вопросу о погребальном обряде позднегальштатского времени днестровско-карпатского региона (конец VII–V вв. до Р.Х.).....	566
<i>Циватый В. Г.</i> Внешнеполитическая и дипломатическая институционализация Европы раннего нового времени глазами современника: Франческо Гвиччардини о концептах «война» и «мир» в исторической памяти.....	573
<i>Чекунина Н. В.</i> К истории формирования коллекции древнерусских монет одесского археологического музея НАН Украины.....	580
<i>Черниенко Ю. А.</i> К вопросу об информативности предметов металлопроизводства для анализа проблем генезиса сабатиновской культуры.....	585
<i>Черных И. Д.</i> Цивилизации «осевого времени» в научном наследии Ш. Эйзенштадта.....	592
<i>Шевцов С. П.</i> Структурные средства изображения Перикла у Фукидида.....	596
<i>Шевченко О. Б.</i> Сарматські «амазонки»: чинники, що спонукали появу історіографічного міфу, та реальність сьогодення.....	603
<i>Янко А. Л.</i> Расенна чи Ратуменна?: Дещо про епоніма і самоназву етрусків.....	609
<i>Ярош О. А.</i> Витоки і розвиток британського орієнталізму у першій половині XVII ст.....	615
Перелік скорочень.....	622